

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci ve věci výkonu veřejného opatrovnictví paní A.

A. Závěry šetření

Šetřením zahájeným na podnět paní A., nar. xxx, jsem dospěla k závěru, že se veřejný opatrovník dopustil pochybení tím, že se přímo na jednání soudu v řízení o svéprávnosti paní A. vzdal bez předchozí konzultace s ní práva na odvolání, tím, že jí neposkytl dostatečnou podporu při změně lékaře-psychiatra a při zajištění registrace u zubního lékaře, a také při řešení ztráty jejích věcí v Domově Y. ve městě X. (dále také „domov“). Ve zprávě ze dne 16. května 2018 jsem proto opatrovníka žádala, aby se ke zjištěným pochybením vyjádřil a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě.

B. Vyjádření úřadu

Starosta města X. mi dne 21. 6. 2018 poslal vyjádření ke zprávě o šetření, podle kterého zásadně nesouhlasí s vytýkanými pochybeními. Ve své argumentaci poukazoval zejména na zdravotní stav paní A., jakož i na další okolnosti, které brání opatrovníkovi své povinnosti řádně vykonávat (nedostatek zubních lékařů či lékařů-psychiatrů v okolí). Starosta města také vyzdvihl práci pracovnice pověřené opatrovnictvím paní B., která podle něj vykonává svou funkci „na vysoké úrovni jak po stránce lidské, tak i profesní“.

Opatrovník mě také informoval o tom, že již od konce roku 2017 probíhá nové řízení ohledně svéprávnosti paní A., nicméně zatím ve věci nebylo rozhodnuto. V současné době je podle opatrovníka paní A. hospitalizována v Psychiatrické nemocnici Z. (dále také „nemocnice“), kam byla přijata bez svého souhlasu dne 10. 4. 2018. S převzetím do nemocnice a dalším držením vyslovil Okresní soud S. souhlas dne 18. 4. 2018.

C. Závěrečné hodnocení

Nejprve bych chtěla zdůraznit, že jsem nikde ve zprávě neuvedla, že by k pochybení ze strany opatrovníka došlo s úmyslem poškodit paní A. Naopak jsem ocenila, že opatrovník, resp. paní B., se zajímá o potřeby paní A. a snaží se řešit aktuální problémy. Nicméně považuji za důležité také poukázat na několik situací, kde opatrovník postupoval v rozporu se současnou právní úpravou. Cílem méj zprávy a tohoto stanoviska není sankcionovat pracovníci, která opatrovnictví vykonává (toto mi ani zákon o veřejném ochránci práv neumožňuje), ale navrhnout opatření, která pomohou předcházet podobným pochybením v budoucnu.

Jelikož opatrovník nepřijal má doporučení, vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

C.1 Obecně k jednání opatrovníka vůči opatrované

Po desetiletí, ne-li staletí, byli lidé se zdravotním postižením z pohledu zákona pouze pasivními příjemci péče či ochrany, a to i v oblasti výkonu opatrovnictví. Opatrovník zastupoval opatrovance při právním jednání, a i když to dělal v jeho zájmu, sám rozhodoval o jeho záležitostech. Ratifikace Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením a následná změna právní úpravy v novém občanském zákoníku přinesly významnou změnu v nahlížení na vztah opatrovníka a opatrovance. Na několika místech právní úprava zdůrazňuje, že i když je člověk pod opatrovnictvím, zůstává jeho autonomie zachována. To se projevuje i ve výčtu povinností opatrovníka. Opatrovník postupuje podle názorů a přesvědčení opatrovance¹ a musí opatrovanci vysvětlit povahu a následky rozhodnutí, jež činí.² Z mých zkušeností je patrné, že tato změna nastává v každodenní praxi opatrovnictví zatím pozvolna. Při výkonu opatrovnictví stále převažuje zažitý paternalismus, který se projevuje zejména nerespektováním přání a požadavků opatrovanců s odkazem na jejich zdravotní postižení či duševní onemocnění.³ Přitom důstojné jednání s opatrovanou bez předsudků, partnerský přístup a zbytečné nezasahování do její autonomie, jsou základními předpoklady pro fungující vztah mezi opatrovanou a jejím opatrovníkem.

C.2 Asistence při podávání odvolání proti rozhodnutí o svéprávnosti

Jak jsem uvedla v závěrečné zprávě, opatrovník pochybil tím, že aniž to předem s paní A. zkonzultoval, vzdal se přímo na jednání Okresního soudu R. práva na odvolání proti rozhodnutí o omezení svéprávnosti. Opatrovník tento krok odůvodnil tím, že paní A. „nebyla schopna [výsledek řízení] adekvátně přijmout, a to především pro chybějící náhled k nemoci, kdy je přesvědčena, že je po duševní stránce zcela zdráva, a tudíž pro omezení svéprávnosti nejsou žádné důvody“. Vzhledem k důležitosti předmětného řízení a jasným zákonným povinnostem opatrovníka však tento argument zcela jistě neobstojí.

C.2.1 K povaze řízení o svéprávnosti

Řízení o omezení svéprávnosti se bytostně dotýká každého posuzovaného člověka. Podle Komisaře Rady Evropy pro lidská práva je možnost svobodně se rozhodovat o svém životě spojena se samotnou podstatou lidství.⁴ Význam tohoto řízení a jeho implikace pro lidskou důstojnost zdůraznil i Ústavní soud: „prostřednictvím způsobilosti k právním úkonům (jednáním) a procesní způsobilosti se uvádí v život ústavní garance právní subjektivity jednotlivce (čl. 5 Listiny).“⁵ Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezasahuje jenom do sféry právní, ale je zároveň nálepkou, kterou si člověk nese a která ovlivňuje chování ostatních vůči němu. Mnozí lidé pociťují rozhodnutí o omezení jejich svéprávnosti velice úkorně,

1 Ustanovení § 466 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

2 Ustanovení § 466 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

3 V tomto smyslu bych chtěla poukázat také na vyjádření opatrovníka, který na několika místech hodnotí jednání a postoj paní A. pouze z hlediska její stanovené diagnózy.

4 Komisař Rady Evropy pro lidská práva. *Kdo rozhoduje? Právo na právní způsobilost lidí s mentálním a psychosociálním postižením*. [online]. Štrasburk: 2012. [citováno 2018-08-24] Str. 8; dostupné z [https://rm.coe.int/ref/CommDH/IssuePaper\(2012\)2](https://rm.coe.int/ref/CommDH/IssuePaper(2012)2).

5 Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

a proto mají zájem využít v řízení o omezení svéprávnosti všech svých procesních možností, jak pro ně nepříznivé rozhodnutí zvrátit. Právo na přístup k soudu, jako součást práva na spravedlivý proces, zahrnuje i právo na využití opravného prostředku proti rozhodnutí soudu prvního stupně, pokud je takový opravný prostředek ze zákona přípustný. Pokud jde o řízení zasahující do důstojnosti člověka, je dodržení těchto garancí ještě důležitější. Navíc jakýkoli zásah do práva na spravedlivý proces z důvodu domnělého či skutečného zdravotního postižení, včetně duševního onemocnění, je podle Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením diskriminací.⁶

C.2.2 K roli opatrovníka v řízení o svéprávnosti

Jak bylo řečeno výše, Úmluva o právech osob se zdravotním postižením přinesla změnu v nahlížení na lidi se zdravotním postižením. Už nejsou pasivními adresáty péče, ale naopak mají právo aktivně participovat na rozhodnutích, jež se jich týkají. To potvrdil i Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 23. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1974/14: *„osoba s duševním postižením či obecně zdravotním postižením není objekt, o kterém mohou jiní rozhodovat bez její jakékoliv účasti. Osoba s duševním postižením je člověk, který je nadaný všemi základními lidskými právy, včetně práva na to být slyšen a možnosti vyjádřit se k věci v řízení, jehož je účastníkem podle čl. 38 odst. 2 Listiny.“*

Z tohoto důvodu se mění i postavení opatrovníka. Nemá fungovat výhradně jako prostředek ochrany, ale především jako podpora člověka pro komunikaci se třetími osobami, pro porozumění nutnosti právně jednat, následkům tohoto jednání, a případně pro vyjádření svého názoru v náležité formě.⁷ Tuto funkci nemůže vykonávat řádně, aniž zjišťoval předem názor opatrované ve vztahu ke krokům, které za ni činí. Samozřejmě mohou nastat výjimečné situace, kdy nelze zjistit názor opatrované a prodlení v jednání jí může způsobit větší újmu na jejích právech. Nicméně, jak však vyplývá i z vyjádření opatrovníka, byl opatrovník srozuměn s tím, že paní A. s omezením svéprávnosti nesouhlasí a že si bude přát proti rozhodnutí brojit. Opatrované nehrozila žádná újma z toho, že by se opatrovník nevzdal práva na odvolání přímo na jednání, ale případně by to učinil až následně, po rozhovoru s ní. Nadto pokud si opatrovaná přála využít svého zákonného práva na odvolání, bylo povinností opatrovníka jí v této oblasti poskytnout podporu, případně jí vysvětlit následky takového úkonu. Argument, že paní A. nebyla schopna porozumět probíhajícímu řízení, pak neobstojí za situace, že sama následně podala odvolání, jež bylo soudem přijato.

Je také potřeba doplnit, že opatrovníkovi nepřísluší, aby hodnotil, zda má opatrovaná dostatečný náhled na nemoc, či nikoliv, takový závěr může učinit výhradně lékař po řádné prohlídce. A už vůbec nemůže opatrovník na základě těchto domněnek rozhodovat o tom, jestli může opatrovaná využít svá základní procesní práva či předjímat, k jakému závěru

6 Článek 13 ve spojení s článkem 5 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením.

7 BACH, Michael, KERNER, Lana. *A new paradigm for protecting autonomy and right to legal capacity. Advancing substantive equality for persons with disabilities through law, policy and practice.* [online]. Ontario: Law Commission of Ontario, 2010. Str. 82–98; dostupné z <https://www.lco-cdo.org/wp-content/uploads/2010/11/disabilities-commissioned-paper-bach-kerzner.pdf>.

dojde odvolací soud. Do budoucna proto navrhuji, aby opatrovník důsledně dbal na ochranu práv paní A. v soudních řízeních (viz část D – opatření k nápravě).

C.3 Podpora při výkonu práva na volbu lékaře

Podle mého názoru opatrovník také pochybil tím, že neposkytl paní A. dostatečnou podporu při změně lékaře-psychiatra a při hledání zubního lékaře. Opatrovník nepřijal moji argumentaci, opět zejména poukazoval na duševní poruchu paní A., z důvodu které údajně není spokojená s psychiatry a nesouhlasí s navrženou léčbou. Opatrovník také zpochybnil informaci obsaženou ve zprávě, dle které měla pracovnice pověřená opatrovnictvím sdělit paní A., že všichni klienti domova musejí mít jednoho lékaře. Co se týká zajištění zubního lékaře, v březnu 2018 napravil opatrovník své pochybení a podle něj dojde k registraci paní A. v zubní ambulanci ve městě R. po jejím propuštění z nemocnice.

Nejdřív bych se chtěla vyjádřit k tvrzení, že pracovnice pověřená opatrovnictvím nikdy neuvedla paní A., že jí léky předepsané jiným lékařem nemohou v domově podávat. Tuto informaci uvedla paní A. a potvrdila ji i pracovnice pověřená opatrovnictvím při osobním rozhovoru na místním šetření dne 17. března 2017.⁸ Z tohoto důvodu jsem se následně dotázala domova na to, jestli je toto u nich zaužívanou praxí. I kdyby v tomto směru došlo k nějakému nedorozumění, nic to nemění na mých dalších závěrech. Opatrovník má povinnost dbát o zdraví opatrované,⁹ což zahrnuje i podporu při řádném výkonu jejího práva na volbu lékaře. Je nutné zmínit, že zákon nezná žádné omezení práva na volbu lékaře z důvodu nesouhlasu se závěry lékaře stávajícího.¹⁰ I když může být zajištění kontinuity léčby u paní A. vhodné, tak jak to popisuje opatrovník, musí její výběr respektovat. Opatrovník se jí může samozřejmě snažit vysvětlit, třeba i opakovaně, jaké bude mít výhody zachování stejného ošetřujícího lékaře. Nakonec je to na lékaři samotném, zejména pokud se to týká psychiatra, aby svou pacientku přesvědčil o potřebnosti další léčby. Opatrovanou nelze žádnými tvrdými prostředky nutit, aby navštěvovala lékaře, který jí nevyhovuje, ledaže jsou naplněny zákonné podmínky pro její nedobrovolnou léčbu.¹¹ Jelikož v době od vydání zprávy o šetření se podařilo opatrovníkovi zajistit zubního lékaře pro paní A. a protože v současné době se paní A. nachází v psychiatrické nemocnici, kde je možnost její volby omezena, nenavrhuji žádná další konkrétní opatření k nápravě. Do budoucna pak doporučuji, aby opatrovník vždy dbal na naplnění práv paní A. a poskytl jí nezbytnou podporu, pokud si bude přát změnit lékaře.

C.4 Podpora při řešení ztráty věcí v domově

V průběhu šetření jsem také konstatovala, že opatrovník pochybil, když nedostatečně řešil ztrátu věcí paní A. v domově. Opatrovník ve své odpovědi podrobněji popsal kroky, které v této věci učinil, a upozornil na to, že ztrátu věcí s ním začala paní A. řešit až s osmiměsíčním zpožděním. Navíc seznam věcí přinesených do domova („složní list“) podepsal předchozí opatrovník (Úřad městské části Q.). Nutno poznamenat, že tento fakt

8 Z místního šetření byl zhotoven podrobný zápis, který je součástí spisu z průběhu mého šetření.

9 Ustanovení § 466 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

10 K tomu viz § 28 odst. 3 písm. b) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách.

11 Ustanovení § 38 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách.

samozřejmě nezprošťuje stávajícího opatrovníka z povinnosti pomáhat paní A. řešit případné spory s domovem. Nicméně vzhledem k času, který uplynul od ztráty obrazu a rámu, rozumím, že se už jej pravděpodobně dohledat nepodaří. Pro prevenci budoucích nedorozumění však navrhuji, aby opatrovník provedl spolu s paní A. revizi jejích uschovaných věcí v domově (viz část D – opatření k nápravě).

D. Opatření k nápravě

Z výše uvedených důvodů navrhuji, aby opatrovník provedl tato opatření k nápravě:

- (A) Navrhuji, aby opatrovník pečlivě chránil práva paní A. v soudních řízeních, zejména v probíhajícím řízení o svéprávnosti, aby se účastnil soudních jednání, aby ji srozumitelně informoval o výsledku řízení a možnosti podat odvolání a aby záznam o podání této informace založil do spisu opatrovníka. Také žádám o zaslání informace ohledně výsledku řízení a kopii tohoto záznamu.
- (B) Navrhuji, aby opatrovník provedl spolu s paní A. revizi jejích věcí uschovaných v domově a zhodnotil, jestli jsou mezi nimi předměty vyšší hodnoty, případně předměty, jež mají pro paní A. zvláštní význam, které by bylo vhodné uschovat ve zvláštní úschově (podle seznamu by měla být v domově uložena například televize a DVD přehrávač, osobní dokumenty a fotoaparát). Kopie seznamu uložených věcí by měla být k dispozici také paní A.

Závěrečné stanovisko zasílám starostovi města X. a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělil, zda provedl navržená opatření k nápravě. Vzhledem k tomu, že se v současné době paní A. nachází v psychiatrické nemocnici a bez ní nelze opatření provést, očekávám v **zákoně lhůtě 30 dnů** návrh řešení, jakým způsobem budou opatření provedena, a následně poté, co bude propuštěna zpět do Domova Y. ve městě X., žádám starostu města o zaslání výše zmíněných dokumentů. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Pokud úřad nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudou považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost.

Brno 4. září 2018

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv